

OLTEAN Sándor

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar,
Földtudományok Doktori Iskola, Geopolitikai Program,
Pécs**

PhD student

**University of Pécs, Faculty of Natural Sciences,
Doctoral School of Earth Sciences, Geopolitical Program,
Pécs, Hungary**

email: oltean.sandor@gmail.com

**AZ USA ÉS KÍNA KÖZÖTTI RELÁCIÓ
VIZSGÁLATA THUKÜDIDÉSZ CSAPDÁJÁN
KERESZTÜL**

**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
THE USA AND CHINA THROUGH THE TRAP OF
THUKIDIDES**

ABSTRACT

It is well known that there is an ongoing power shift in the World and the Pax Americana so far seems to be falling apart. The American superpower is mostly threatened by the emerging China and its mercantilist economic and trade policies. From a historical and geopolitical point of view the term 're-emergence' of China is more accurate. The United States needs to provide an appropriate strategic response or it will become less and less able to shape the international system according to its own image. It is difficult to analyze the situation because while China is rising, and it is jeopardizing the strategic priority of the United States. Participants of the international world economy and trade should be interested in avoiding the Thucydides trap and therefore, manage the peaceful emergence of China without any conflict. However, currently this puts the U.S. in an attempt to remedy it by engaging

in economic and trade battles with China. The trade war, as interpreted by the Trump administration is legitimate due to trade deficit which needs to be balanced and restored. U.S. decisions are increasingly linking national security and the fulfillment of its economic interests, which is worth considering for the rest of the world in defining national interests and major economic priorities. It could happen that the countries of the World have to prepare for a longstanding trade war, which can have a negative impact on a growing world economy. The main questions regarding the relations are: Could the Thucydides trap be avoided by the major powers? What is the nature of the rivalry between China and the US?

Kulcsszavak: USA-Kína, kereskedelem, geopolitika, geoökonómia, Thuküdidész-csapda

Keywords: US-China, trade, geopolitics, geoeconomics, Thucydides trap

1. Bevezetés

Kína és az Egyesült Államok közötti bilaterális kapcsolat a legfontosabb relációvá vált a világon. Ennek okai között szerepel, hogy – az Európai Uniót leszámítva¹ – a világ két legnagyobb gazdasági hatalmáról van szó, miközben a geostratégiai szerepük is kiemelkedő. Bár a katonai kiadásokat tekintve nincs paritásban a két ország, Kína egyre tudatosabban használja a külpolitikai eszközeit ennek kompenzálására.² Az elemzés szempontjából nehézséget jelent, hogy Ázsia felemelkedése a világgazdaság gyökeres átalakulása mellett, egyszerre jelentősen veszélyezteti az Egyesült Államok geopolitikai és geoökonómiai elsőbbségét. Megjegyzendő, hogy geopolitikai szempontból és a gazdaságtörténeti események számvetését követően sokkal helytállóbb Kína újbóli felemelkedéséről beszélni, ugyanis központi szerepe nem példa nélküli a világtörténelemben, tekintve, hogy Kína több évszázadon keresztül a világgazdasági aktivitás központjának számított.

Jelen tanulmány az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti geopolitikai rivalizálás okainak részleges feltárására vállalkozik, amelyben központi elemként jelenik meg a kereskedelmi háború. A geopolitikai és geoökonómiai aspektusok illetve motivációk sokaságát tartalmazó konfliktus vizsgálata Graham Allison monográfiájának alapvető koncepciójából indul ki. A Harvard Egyetem professzorának témaválasztása azért is aktuális, mert a nemzetközi kapcsolatok teoretikusainak sorát

kötötte le az az egyszerű, azonban annál komplexebb válaszokat igénylő kérdés, miszerint a felemelkedő hatalom világrendbe való illesztése hogyan menedzselhető egy az emberiséget megrázó háború nélkül. Bár egy ilyen háború két atomhatalom és az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagjai esetén nem valószínű, már a kölcsönösen biztosított megsemmisítés elve³ miatt sem. Azonban a múltból levonható történelmi tanulságok analógiául szolgálhatnak napjaink hatalmi viszonyainak megértéséhez is.⁴

A kérdéskör megválaszolásához egyszerű hipotézisek szolgálnak kiindulópontként. Többek között arra keresem a választ, hogy elkerülhető-e a Thuküdidész-csapdájába történő belesétálás, illetve, hogy milyen jellegű rivalizálás várható a két ország között a geopolitikai szempontokat figyelembevéve. Az USA és Kína közötti kapcsolat alakulása napjainkban az egyik legizgalmasabb, a tudományos és hétköznapi érdeklődést egyaránt foglalkoztató geopolitikai kérdések közé tartozik. A 21. századi amerikai geopolitikai vonalvezetés szempontjából prioritás – a Brzezinski által megálmódott – ázsiai sakktablán történő befolyás megőrzése.⁵ Azonban azt is látni kell, hogy Kína céljai is hasonló rádiuszra terjednek ki, ugyanis 2013-ban meghirdetett, az ősi selyemutat újjáélesztő tervének egyik része a szárazföldi Eurázsia összeköttetésének megerősítését célozza, a tengeri ága pedig többek között a hagyományos európai kikötőkhöz képest nyújt alternatívát Pireusz központi szerephez juttatásával, és ezáltal Kína tengeri hatalmának növelésével.⁶ A kérdések elemzéséhez többek között George Friedman magyar származású geopolitikus által vezetett Geopolitical Futures módszertani leírását is felhasználok. Ennek értelmében a geopolitikai elemzés magában foglalja, a politikai, a gazdasági, a katonai és a földrajzi dimenziók vizsgálatát, amelyek egyben egy nemzet fundamentumainak is tekinthetők. A Geopolitical Futures elemzőinek megfogalmazása szerint „a földrajz meghatározza a közösségeinket a kis független falvaktól a hatalmas városokig.”⁷

2. Regionális stabilitás és katonai kiadások

Michael D. Swaine és munkatársai összegző tanulmányukban kifejtik, hogy a csendes-óceáni térség nyugati részében Kína egyre jelentősebb katonai hatalommá válik, amely a régiós versenytársak mellett fenyegetést jelent az Amerikai Egyesült Államokra, valamint a regionális biztonsági stabilitás szempontjából lényeges szereplőként számon tartott Japán számára is. Az elemzés következtetése kiemeli, hogy a szerzők nem számolnak olyan forgatókönyvvel, amely szerint Kína és Japán, vagy Kína és USA között

bármilyen fegyveres konfliktus kialakulna. Azt valószínűsítik, hogy Peking arra fogja használni nagyobb katonai projekciós képességét, hogy még jelentősebb erőket mobilizáljon a Kelet-kínai-tengerre. Előrejelzésük szerint Kína katonai erejét a szárazföldi, a tengeri és a légi képességek tekintetében is jelentősen növelni tudja.⁸ A regionális stabilitást fejtegető elemzés mellett tanulságos lehet az empirikus adatokat tartalmazó, katonai kiadásokat összegző statisztikák számbavétele is. A SIPRI⁹ 2018-ra vonatkozó elemzése szerint a globális katonai kiadások 1822 milliárd dolláros értékre, és 2,6%-kal növekedtek; az 5 legjelentősebb katonai költségvetéssel pedig az USA, Kína, Szaúd-Arábia, India és Franciaország rendelkeztek. A globális kiadások mintegy felét USA és Kína együttes védelmi kiadásai tették ki, és a 2017-es értékhez viszonyított növekedés is ezen két országnak volt elkönnyvelhető. Az Egyesült Államok kimagaslik az országok közül, ugyanis az öt követő nyolc legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező ország adatait összesítve sem haladják meg az USA kiadásait. Kína, bár csak második a listán, ugyanakkor elmondható, hogy 24 egymást követő éve folyamatosan növeli a katonai kiadásait.¹⁰

3. A Thuküdidész csapda és a geopolitikai tényezők

A továbbiakban az elemzés a geopolitikai tényezők közül az elemzési keretnek megfelelő tényezőkre tér ki, azonban a politikai, a gazdasági, a katonai és a földrajzi dimenziók nem kerülnek éles elválasztásra a probléma interdiszciplináris jellege, valamint a meglévő átfedések miatt. A Thuküdidész csapda azt a helyzetet jelenti, amikor a felemelkedő hatalom fenyegetést jelent a vezető hatalom számára. A történelmi analógiában Spárta jelentette a felemelkedő hatalmat, amely kihívásként jelent meg Athén számára. A napjainkban érvényesülő tapasztalati adatokból levezethető helyzet szerint Kína Spárta nyomdokaiba lépett, és fenyegetést jelenthet az Amerikai Egyesült Államok számára. A domináns és felemelkedő hatalom dichotómia nem csak az úgynevezett kemény hatalmi tényezők¹¹ esetén értelmezhető, azonban a katonai képességek tekintetében az Egyesült Államok egyértelműen domináns hatalom. Ezt jelzi az is, hogy a Csendes- és az Atlanti-óceán által biztosított védelmi pajzs mellett, az USA kész bárhol és bármikor hadserege bevetésre.¹² Könnyen belátható, hogy a versengő világfelfogás napjaink helyzetére is érvényes. A monográfia alapját jelentő, a Harvardon vezetett Thuküdidész projekt keretében kiterjesztett módon, a fentebbi analógia alkalmazásával 16 történelmi példát azonosítottak az

elmúlt 500 évből, és ezekből csupán 4 olyan történelmi példa van, amikor ez a rivalizálás nem végződött háborúval. Thuküdidész szerint a nemzetek félelem, érdek vagy becsület miatt cselekszenek. Az államférfiak kötelessége ismerni a valóságot és ha lehetséges olyan politikákat kell kidolgozniuk, amellyel megőrzik a békét és biztonságot.¹³ A gondolatnak a mai rivalizálás szempontjából is lehet adaptálható haszna.

Graham Allison és szerzőtársai interjút készítettek Lee Kuan Yew-el Szingapúr első elnökével. A Kissinger által írt előszóban az interjúalany rávilágít arra, hogy az USA előtt álló legnagyobb kihívás hosszútávon annak a kérdésnek a megoldása, hogy miként épít egy lényeges és szerves kapcsolatot Ázsiával, beleértve ebbe Kínát is. Véleménye szerint Kína célja nem más mint, a világ legnagyobb hatalmává válni. Belátja, hogy Kína növekedése az importon is múlik, többek között energiát, nyersanyagokat is élelmiszert kell importáljon. Geopolitikai aggodalmai között pedig kiemelt helyen szerepel a Malaka-szorostól való függősége és el kell kerülnie a Németország és Japán által elkövetett hibákat, valamint békésen kell a felemelkedését véghezvinnie. Szerinte Kína stratégiája Dél-Kelet Ázsiában meglehetősen egyszerű: arra buzdítja a térség országait, hogy együtt növekedjenek. Úgy látja, hogy az USA-nak mintegy 30 éve szabadkereskedelmi megállapodást kellett volna kötnie a térség országaival ahhoz, hogy valós alternatívát nyújthasson a kínai elképzelésekkel szemben. Kína befolyásnövekedésének eszköze szerinte egyszerűen leírható: növelnie kell a befolyását a gazdaságon keresztül. A legjelentősebb gyengeségként a gazdag tengerparti városok és a szegény belső tartományok közötti jövedelmi egyenlőtlenséget említi. Amikor Kína birodalomként létezett nem kellett a világ más részeivel kapcsolatot tartania, jelenleg azonban olaj, nikkel és más erőforrások nélkül a növekedése megállna. Hozzáteszi, hogy kínai részről nem sürgős, hogy átvegyék az USA helyét, mint az első számú hatalom, ugyanis ez jelentős kötelezettségekkel is járna. Elsősorban sokkal valószínűbb, hogy lassan és lépésről-lépésre még inkább kiterjesztik a gazdasági köteléküket a kelet-ázsiai térséggel és felajánlják számukra a mintegy 1,3 milliárdos fogyasztói piacot. Ez néhány évtized leforgása alatt azzal járhat, hogy Kína vállhat minden kelet-ázsiai ország legjelentősebb exportőrévé és importőrévé. A térség országaival kötött szabadkereskedelmi egyezmény nélkül Dél-Korea, Japán és Tajvan és az ASEAN országok integrálódni fognak a kínai gazdasággal. Az USA esetén úgy látja, hogy valóban problémák vannak mind a deficittel, mind pedig az adósságszintjével, azonban nem valószínűsíthető, hogy másodsoros hatalommá válna, sőt véleménye szerint a következő két évtizedben biztosan megmarad az egyedüli szuperhatalomnak, mert továbbra is katonailag a leg-

erősebb és gazdaságilag is dinamikus. Az USA jelenleg azért szuperhatalom, mert fejlett a tudományos és kutatási rendszere és kiemelkedő a gazdasági és katonai képessége. Megállapítja, hogy a 21. században az elsőbbségért folytatott küzdelem leginkább a csendes-óceáni térségre fog koncentrálni, mert ott lesz leginkább gazdasági növekedés. Egyértelműen kijelenti, hogy a jelenlegi helyzet nem egy új hidegháború, ugyanis Kína leginkább a nemzeti érdekét követi és látványosan nem a globális elsőbbséget célozza. Nincs ideológiai ellentét a két fél között és a kapcsolatukat egyszerre jellemzi az együttműködés és a versengés. Úgy látja, azonban, hogy USA nem állíthatja meg Kína felemelkedését.¹⁴

1. táblázat – A háború kitörésének kockázata

	Időszak	Domináns hatalom	Felemelkedő hatalom	Eredmény
1.	16. század első fele	Franciaország	Habsburg Birodalom	Háború
2.	16-17. század	Habsburg Birodalom	Ottomán Birodalom	Háború
3.	17. század	Habsburg	Svédország	Háború
4.	17. század	Hollandia	Anglia	Háború
5.	késő 17. század és korai 18. század	Franciaország	Nagy-Britannia	Háború
6.	késő 18. század és korai 19. század	Egyesült Királyság és Franciaország	Franciaország	Háború
7.	19. század közepe	Franciaország	Oroszország	Háború
8.	19. század	Oroszország, Kína	Németország	Háború
9.	késő 19. század és korai 20. század	Egyesült Királyság	Japán	Háború
10.	korai 20. század	Oroszország, Egyesült Királyság, Franciaország	Egyesült Államok	Háborúmentes
11.	korai 20. század	Szovjetunió, Egyesült Királyság, Franciaország	Németország	Háború
12.	20. század közepe	Egyesült Államok	Németország	Háború
13.	20. század közepe	Szovjetunió	Japán	Háború
14.	1970-es és 1980-as évek között	Egyesült Államok	Japán	Háborúmentes
15.	1940-es és 1980-as évek között	Egyesült Államok	Szovjetunió	Háborúmentes
16.	1990-től napjainkig	Egyesült Királyság Franciaország	Németország	Háborúmentes

Forrás: Harvard Belfer Center for Science and International Affairs alapján saját szerkesztés

Graham kiemeli, hogy a két hatalom közötti háború elkerülhető, annak nem feltétlenül kell bekövetkeznie. Számos hasonlóság figyelhető meg Hszi Csin-ping kínai elnök és Trump amerikai elnök politikai gondolkodása között. Például mindketten újra nagygyá akarják tenni a nemzetüket; a büszkeséget beemelik a saját vezetői képességeik közé; valamint olyan politikai napirendet tűznek ki, amely radikális változásokkal jár. A két ország közötti konfrontációk a kereskedelmi konfliktus mellett, többek között a Dél-kínai-tengeren, a Kelet-kínai-tengeren és a kibertérben is folynak. Tanulságos, hogy a szerző összehasonlítva Kínát és az Egyesült Államokat, az 1980-as és napjaink állapota között, arra a következtetésre jut, hogy 1980-ban Kína az USA GDP-jének 7%-át tette ki, miközben 2015-ben a 61%-át, az importjának a 8%-át 1980-ban, és a 73%-át 2015-ben, az exportot tekintve 8% és 151% a két számadat, míg a valutatartalékokat tekintve 1980-ban Kína az amerikai 16%-át tette ki, 2015-re pedig már 3140%-át! 1860 és 1913 között, amikor USA átvette Nagy-Britannia vezető szerepét, évente átlagosan 4%-os GDP növekedést mutatott, ugyanez az érték Kína esetén 10%. Ez nagyjából azt jelenti, hogy a kínai gazdaság mintegy hét évente megduplázódott. Ezen adatok alapján 2014-ben nagyjából paritásban volt a két gazdaság, 2024-re vonatkozó előrejelzések szerint pedig Kína meg fogja haladni az USA gazdaságát vásárlóerő-paritáson mérve. A hajókat, az acélt, az alumíniumot, a bútorokat, a ruházatot, a mobiltelefonokat, a számítógépeket tekintve pedig a legnagyobb gyártó a világon. Ami meglepő, hogy az ország egyben a világ legnagyobb fogyasztójává is vált. Kína jelenleg is már a világ legnagyobb autó és luxustermék piaca. Annak ellenére, hogy az USA-ban születtek meg a gépjárművek, Kína a legnagyobb autógyártó és a legnagyobb autópiaccal rendelkező ország a világon. 2014-ben az IMF által közzétett statisztikák szerint az USA gazdaságának kibocsátása 17,4 trillió dollár volt, míg a kínai gazdaságé 17,6 trillió dollár.¹⁵ Kína vált a geoökonómia legnagyobb alkalmazója a világon. Külpolitikáját nagyrészt a gazdaságon keresztül gyakorolja, jelenleg mintegy 130 országnak a legfontosabb kereskedelmi partnere, beleértve a legnagyobb ázsiai gazdaságokat. Kína tehát megkérdőjelezi az amerikai dominanciát és talán igaz lesz a Napóleonnak tulajdonított mondás, amely szerint: „amikor Kína felébred a világ megremeg”. A Thuküdidész-csapda szempontjából legrelevánsabb különbség a versengő világfelfogásból ered. A kínaiak a harmóniában hisznek, de a hierarchia által, az amerikaiak olyan nemzetközi joguralmat szeretnének, mint amilyen az amerikai belső politikai rendszer.¹⁶

Glen Hubbard és Tim Kane a világ gazdaság és hatalom kapcsolatáról írt könyvükben arról írnak, hogy nagyon sok mindenben különbözik Kína

és az Amerikai Egyesült Államok. A mostani USA-t a hanyatló Rómához hasonlítják, amely az egypólusú világ letéteményese, azonban hatalma erodálódik. Elemezve a Róma és az USA közötti hasonlóságokat leírják, hogy Róma vesztét nem a birodalmi túlterjeszkedés, vagy valamiféle külső veszély okozta, hanem a belső gazdasági egyensúlytalanságok vezettek hanyatlásához. Róma akkori előnyei a kereskedelmi hálózata, a biztonságos határai, a törvények tisztelete és a közmunkák alkotta intézmények voltak. Amikor az intézményi fejlődés stagnált, a növekedés is leállt. Jelenleg az USA globális gazdasági hatalom, de elveszítheti fiskális egyensúlyát. A szerzők gazdaságtörténeti példákkal alátámasztott érvrendszerüket azzal összegezik, hogy az Egyesült Államokra nézve a valós fenyegetést saját maga jelentik. Az USA GDP arányos államadóssága meghaladja a 70%-ot; meglátásuk, valamint a gazdaságtörténeti analógiák tanulsága szerint a 90% körüli érték a gazdasági hanyatlás küszöbértéke. Biztató az USA-ra nézve azonban, hogy az egy főre eső GDP vonatkozásában még mindig vezető szerepben van. Szerintük a hanyatlás mindig feltételez egy külső ellenfelet, egy kihívó hatalmat. Érdekesség, hogy a hidegháború idején ez a kihívó hatalom a Szovjetunió volt, amely csak a fizikai erőforrásaik rohamos kimerítésével tudott gyorsabban növekedni. Ezt a szerepet később Japán vette át, napjainkban pedig az új riválist Kína jelenti. A szerzők szerint a nagyhatalmi versenyelőny megőrzése érdekében, a gazdasági-társadalmi egyensúlyt kell megőrizni.¹⁷

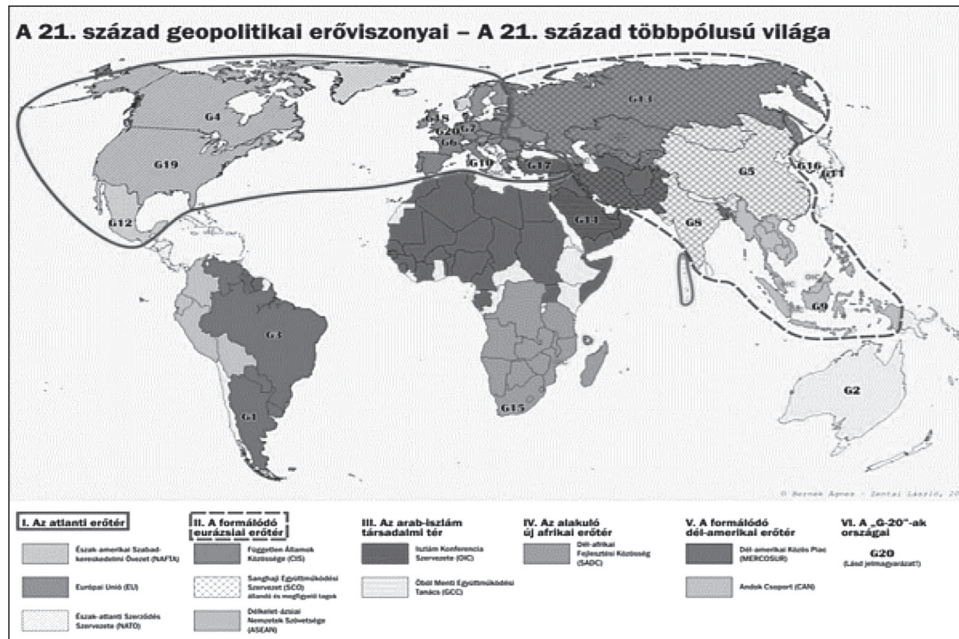
Az USA-Kína viszonyt tekintve Kína hosszútávon akarja megváltoztatni a status quot, miközben az Egyesült Államok foggal-körömmel védi az elsőbbségét szuperhatalomként. Hszi Csin-Ping kínai elnök azt szeretné, hogy Kína gazdag legyen, hatalommal bírjon és tiszteljék. Ehhez pedig az ázsiai dominanciát akarja visszaállítani. Vissza akarja szerezni az irányítást és a regionális fölényt. Az elnök kinyilvánított céljai közé tartozik az egy főre eső GDP 2010-ről, 2021-re történő megduplázása, amikor a Kínai Kommunista Párt fennállásának a 100. évfordulóját ünnepli. Továbbá, 2049-re szeretné elérni, hogy Kína modernizált, fejlett és gazdag orszaggá váljon. A kínai tervek között szerepel a belső fogyasztásra alapozott növekedés erősítése, amely érdekében átszervezik, és bezárják a nem működő állami zombi vállalatokat, erősítik a tudományos és technológiai bázist, valamint el szeretnék kerülni a fenntarthatatlan adósságszintet. Meg kell azonban említeni, hogy Kínának még sok éves, nagy ütemű növekedésre lenne szüksége ahhoz, hogy a fejlett gazdaságok életszínvonalát elérje, ugyanis az még mindig mintegy ötöde az amerikaiainak. Ennek ellenére látni kell, hogy Kína egyre inkább elmozdul az alaptermékek gyártásától a maga-

sabb hozzáadott értéket képviselő termékek gyártásának irányába, azaz egyre inkább vertikálisan is feljebb lép az értékláncokban. A kínai vezető aggodalma ezzel párhuzamosan, egyre inkább a „közepesen fejlett gazdaságok csapdája” nevű gazdasági jelenségre fordít figyelmet, ugyanis azt is el kellene kerülni, valamint a környezeti problémákkal is meg kell küzdeni. Sok hasonlóság is megfigyelhető a két ország között, ugyanis mindkettő kivételesnek látja magát. A kettejük „összecsapása” nagyon nagy alkalmazkodást igényel majd. A nemzetközi értékek külföldi terjesztése viszont nagyon eltérő: az amerikaiak hiszik, hogy az emberi jogok terjesztése nemzetük missziós küldetése, ezzel szemben a kínaiak nem exportálják a rendszerüket, hanem hagyják, hogy mások elérjék azt.¹⁸

Egybehangzóan több szakértő is leírja, hogy a 21. század multipoláris hatalmi rendszerében kevésbé a katonai kemény hatalom, mint inkább a globális vásárlóerő-paritáson mért GDP számít; emellett a globális piacokból, a nemzetközi kereskedelemből való részesedés és a potenciális demográfiai és gazdasági növekedés a mérvadó.

1. ábra: A 21. század geopolitikai erőviszonyai és a főbb nagytérségi piacok

Forrás: Bernek Ágnes, Kelet-Közép-Európa a 21. század geopolitikai viszonyaiban című konferenciaelőadása

A téma szempontjából releváns, hogy Kína politikai, gazdasági gyakorlatán keresztül megfogalmazott geoökonómiának a fogalmi meghatározásaiban visszatérő a kereskedelem és a geoökonómia kapcsolatára való utalás. Khanna három olyan területet jelöl meg, amelyeken az államok közötti konfliktusok megjelennek; ezek a gazdaság, a nemzetközi intézmények és az infrastruktúra. Szerinte a nemzetközi kapcsolatok megértésének kulcsa nem más, mint a kölcsönös függés, amelyben azok a dolgok, amelyek eddig összekapcsolták a világot, egyre inkább fegyverként használhatók. Az egyes geopolitikai és geoökonómiai elemzésekben is megjelenő tényezők többek között a terület, a népesség, a gazdasági teljesítmény, a természeti kincsek és a katonai kapacitás a mérvadó. A katonai csapások helyét átveszik a gazdasági szankciók, a katonai szövetségeket pedig az egymással versenyző kereskedelmi rendszerek.^{19 20}

Összegezve a fogalmakat megállapítható, hogy a geoökonómia fogalmának részét képezi a kereskedelempolitika is. Napjainkban olyan gazdasági szereplők felemelkedésével, mint Kína vagy éppen Oroszország, megújulnak azok a viták, amelyek szerint a politikai és a gazdasági nyitottság milyen mértékig kell együtt mozogjanak és hogy a különböző belső intézményrendszerrel rendelkező országok mennyire tudnak hatékonyan együttműködni a nemzetközi kereskedelmi rendszer keretein belül.²¹

2. ábra – A régióközi kereskedelmi forgalom csomópontjai

Forrás: Világbank (2017)

Az Európai Parlament 2035 vonatkozó előrejelzései szerint a világgazdaságot a domináns hatalommal bíró Atlanti-, Indiai- és Csendes-óceánok köré csoportosuló kereskedelmi térségek fogják uralni. A 2. ábrán látható, hogy napjaink régióközi kereskedelmi forgalma is ezen térségek köré összpontosul. A 2035-ös világgazdaság digitális lesz, tudásalapú és az újonnan iparosodott országok által uralt. Hozzávetőlegesen 2035-re az éghajlatváltozás drámai hatással lesz a világgazdaságra is.²²

Egy még erősebb Kína nagy valószínűség szerint arra tesz kísérletet, hogy kiszorítsa USA-t a dél-kelet-ázsiai és csendes-óceáni térségből, ahogyan ezt a 19. században, a Monroe-elv alkalmazásával az USA is tette saját térségében.

4. Az USA és Kína közötti geoökonómiai rivalizálás

Wigell és szerzőtársai szerint az államok egyre inkább gazdasági eszközökkel gyakorolják a hatalompolitikát. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy a 2017-es amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia²³ egyenlőségi jelet tesz a gazdasági biztonság és a nemzetbiztonság közé. Felmerül a kérdés, hogy a kereskedelmet mennyire lehet a geostratégiai célok elérésére használni. Hozzá kell tenni, hogy a geoökonómia egyik legjelentősebb eszközét éppen a kereskedelem és a beruházások jelentik. Luttwak nagy valószínűség szerint azt nem látta előre, hogy a gazdasági eszközök nem helyettesíteni fogják a katonai eszközöket, hanem azok párhuzamosan jelentősek maradnak.^{24 25}

Brzezinski az Egyesült Államok geostratégiai feladatait elemezve, stratégiaalkotása során abból indul ki, hogy Ázsia a hatalmi centrum, miközben az eurázsiai kontinens erőviszonyait továbbra is az egyetlen szuperhatalom irányítja.^{26 27} Azért is nevezhető szuperhatalomnak, mert a Világ bármely pontján bevethető ütőképes hadsereggel rendelkezik. Ázsia a gazdasági növekedés szempontjából meghatározó térséggé vált, így amennyiben az USA meg akarja a pozícióját védeni, úgy az olyan hatalmi dimenziókat, mint a technológia, a kommunikáció, az információ, a kereskedelem és a pénzügyek kézben kell tartania. Érdekes ezeket a hatalmi dimenziókat néhány fontos, napjainkat jellemző tendenciával szembeállítani. Az Egyesült Államok az ázsiai kihívóval szemben nemzetközi kereskedelmi újraelibrálást hajt végre, és támadja a tiltott technológiatranszferrel kapcsolatos gyakorlatát, valamint legújabbán nemzetbiztonsági aggályokra hivatkozva korlátozásokat vezet be a kínai telekommunikációs vállalatokkal szemben.

Bernek sok más szakértővel együtt úgy látja, hogy az unipoláris nemzetközi rendszert, amely napjainkat jellemzi, és amelynek az Egyesült Államok a védelmezője, a multipoláris nemzetközi rendszer fogja felváltani. Ezen belül egy megfigyelhető tendencia, hogy az erőtér hozzánk képest egyre inkább keletre helyeződik át, miközben a Nyugat hegemoniája megkérdőjelezhetővé válik. Amellett, hogy egy új geopolitikai térszemléletet kell kialakítani, az eurázsiai szuperkontinens felemelkedése is lehetséges forgatókönyv. A 2013-ban meghirdetett kínai Új Selyemút terv, kínai részről jelzi a gyakorlati megvalósításnak a szándékát, amely alapvetően szárazföldi és tengeri útvonalakra osztható. A szárazföldi gazdasági övezetnek a főbb útvonalai: a Kínát Európával összekötő, és a Kínát Dél- és Délkelet-Ázsiával összekötő útvonal. A tengeri útvonalak: a Kínát a szárazföldi verzióhoz hasonlóan Európával összekötő útvonal, amely érinti a Dél-kínai-tengert és az Indiai-óceánon keresztül fut be Európába; a másik útvonal pedig Kínát a dél-csendes-óceáni térséggel köti össze. Mindezek az útvonalak, valamint maga a kezdeményezés is az eurázsiai erőtér kialakításának szándékával jönnek létre.²⁸

O'Rourke megállapításai között szerepel, hogy a geopolitikai kontextus nélkülözhetetlen a nemzetközi kereskedelemmel kapcsolatos elemzésekhez. További megállapítás, hogy a kereskedelmi útvonalak tekintetében az Amerikai Haditengerészet gyakorolja az ellenőrzést mind az Atlanti-óceánon, mind pedig a Csendes-óceánon át vezető kereskedelmi útvonalak tekintetében. Figyelemre méltó továbbá az hogy a termelési kapacitások jelentős része mind Kínában, mind pedig az USA-ban a partvidékeken található.²⁹

A Stratfor geopolitikai intézet 2019 második félévére vonatkozó előrejelzésében olyan kulcsfontosságú stratégia alkotást igénylő eseményeket jelöl meg, mint az amerikai-kínai kereskedelmi háború folytatódása, és a világgazdaság pilléreinek megremegése. Az akkori előrejelzés szerint a két nagyhatalom közötti kereskedelempolitikai viaskodás el fog húzódni. Fontos látni, hogy kevesebb, mint két évvel az amerikai elnökválasztás előtt Trump elnök számos kampányígérete nem teljesült, többek között a nemzetközi kereskedelem terén van számos elvarratlan szál.^{30 31} A kialakuló kereskedelmi háború és protekcionizmus a Trump-adminisztráció értelmezése szerint, többek között a jelentős kereskedelmi deficit miatt jogos, és azt mindenképpen helyre kell állítani, azaz ki kell újra egyensúlyozni a Kínával szembeni kereskedelmi mérleget. A kínai merkantilista gazdaság és kereskedelempolitika, valamint növekvő gazdasági hatalma fenyegetést jelent az USA számára. A nyugati értelmezés szerint a kínai gazdasági növekedését nagyban segítette annak tisztességtelen kereskedelmi gyakorlata.

2. táblázat: Az USA és Kína közötti kereskedelmi forgalom alakulása mrd dollárban (1985-2018)

Év	Export	Import	Kereskedelmi hiány
1985	3.855	3.861	- 6.0
1990	4.806	15.237	-10.431
1995	11.753	45.543	-3.789
2000	16.185	100.018	-83.833
2005	41.192	243.543	-202.278
2010	91.911	364.952	-273.041
2015	115.673	483.201	-367.328
2017	129.893	505.470	-375.576
2018	120.341	539.973	-419.162

Forrás: Az Amerikai Egyesült Államok Népszámlálási Hivatalának adatai alapján saját szerkesztés³²

A jelenlegi kereskedelmi viaskodás sokkal inkább tekinthető egyfajta technológiai és geopolitikai rivalizálásnak és a kereskedelmi konfliktus kibertérben vívott harc is egyben. A világgazdasági átrendeződés és Kína hatalmi felemelkedése a nagyhatalmi rivalizálás egy új korszakát hozta el, amely rendszerszintűnek tekinthető. Egyre gyakoribb a geopolitikai szembenállás során a gazdasági eszközök alkalmazása a stratégiai célok elérése érdekében.^{33 34} A Kína és USA közötti előzetes (I. fázisú) kereskedelmi megállapodás ellenére valószínűsíthető a kereskedelempolitika területén meglévő feszültség folytatódása.

Kim szerint a kereskedelem nem zéró összegű játszma, ugyanis a komparatív előnyök kihasználásával a szabadkereskedelem minden résztvevőnek előnyös lehet. Ez esetben hogyan lehetséges, hogy a két legnagyobb gazdasági hatalma olyan kereskedelmi háborúba bonyolódik, amely a saját gazdasági növekedésüket is fékezheti, a világgazdaságot nem is említve. Kína veszélyezteti az USA kelet-ázsiai hegemóniáját és meglátása szerint a kereskedelmi háború elhúzódására lehet számítani. A konfliktus jellege változhat, de a rivalizálás nagy valószínűség szerint marad.³⁵

5. Következtetések

A Thuküdidész csapda elkerülhető, amennyiben az USA elfogadja Kína felemelkedését és stratégiaileg is tudomásul veszi azt. Elmondható továbbá,

hogy nyerne is azzal, ha Kína békés, stabil és prosperáló felemelkedését támogatná. Az Egyesült Államok számára egyszerre tekinthető lehetőségnek és jelentős kihívásnak ez az új realitás. A kiterjedt kölcsönös gazdasági egymásra utaltság miatt az USA-nak diplomáciai, gazdasági és társadalmi-kulturális területen kellene keresni az együttműködés lehetőségét. Kína felemelkedése alapjaiban írta át mind a világgazdaság mind pedig a geopolitika működési szabályait. Az együttműködésükre lenne szükség egy egyre inkább multipolárisra váló nemzetközi rendben. Pozitív hatása is lehet a két ország közötti jelentős gazdasági interdependenciának, ugyanis azok az együttműködés alapjául is szolgálhatnak és gyengítheti a meglévő feszültségeket is. A legerősebb gazdasági kapocs a két ország között éppen a kereskedelmi. Problémát jelent mindazonáltal, hogy Kína növekedési stratégiája közvetlen fenyegetést jelent az Egyesült Államok számára. Optimisták szerint a gazdasági egymásra utaltság megakadályozza a konfliktust. A véleményem a szakirodalommal egybehangzóan az, hogy az egyre több nagyhatalmi viszonyra jellemző párhuzamosan jelenlévő együttműködés, illetve a rivalizálás fogja jellemezni a két ország viszonyát az elkövetkezendő évtizedekben.

JEGYZETEK / NOTES

1. Szuverén államokra korlátozva az összehasonlítás kereteit
2. Ilyen többek között a BRI (Belt and Road Initiative), valamint a Made in China 2025 ipari stratégia
3. MAD avagy Mutually Assured Destruction, amelynek lényege, hogy egy atomháború esetén nem lehet győztes fél, így annak megindításának sincs értelme
4. Részletesebben: Graham Allison (2017): *Destined for War – Can America and China Escape Thucydide’s Trap*. Houghton Mifflin Harcourt.
5. Bernek Ágnes (2018): *Geopolitika és/vagy geoökonómia – A 21. század világgazdasági és világpolitikai folyamatainak összefüggései. (Geopolitics and/or Geo-economics – The Correlations between Global Economic and Political Developments)*.
6. Khanna, Parag (2016): *Konnektográfia. A globális civilizáció jövőjének feltérképezése*. HVG Könyvek, Budapest
7. *Geopolitical Futures (2019): Understanding Our Geopolitical Model. Special Report*. Lásd részletesebben: <https://geopoliticalfutures.com>

8. Wigell, Mikael & Scholvin, Sören & Aaltola, Mika (2019): Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century. The Revival of Economic Statecraft.
9. Stockholm International Peace Research Institute - Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI).
10. SIPRI (2019): World military expenditure grows to \$1.8 trillion in 2018 <https://www.sipri.org/media/press-release/2019/world-military-expenditure-grows-18-trillion-2018> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. április 16.)
11. Robert Nye-féle Hard power. Részletesebben: Szörényi, András (2009): Smart power, avagy az év „felfedezése”. Külügyi Szemle, 2009/3. pp.147-158.
12. Kiemelkedő erőprojekciós képességgel rendelkezik
13. Graham Allison (2017): Destined for War – Can America and China Escape Thucydide’s Trap. Houghton Mifflin Harcourt.
14. Graham Allison & Robert D. Blackwill & Ali Wyne (2013): Lee Kuan Yew: the grand master’s insights on China, The United States and the world. Interview and selections by Graham Allison and Robert D. Blackwill. Belfer Center Studies in Interantional Security.
15. IMF (2014): Recent Developments, Prospects and Policy Priorites.
16. Graham Allison (2017)
17. Glen Hubbard és Tim Kane (2016): Egyensúlyban. A nagyhatalmak gazdasága az ókori Rómától a modern Amerikáig. Antall József Tudásközpont.
18. Graham Allison (2017)
19. Csizmadia Norbert (2016): Geopillanat - A 21. század megismerésének térképe. L’Harmattan.
20. Khanna (2016)
21. Wigell, Scholvin, Aaltola (2019)
22. European Parliament (2018): Global Trends to 2035. Economy and Society.
23. White House 2017, National Security Strategy of the United States. Elérhető: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf>
24. Wigell, Scholvin, Aaltola (2019)
25. Blackwill, Robert & Harris, Jennifer (2016): War by Other Means: Geoeconomics and St tecraft. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.
26. Brzezinski, Zbigniew (2012): Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power. New York: Basic Books
27. Szilágyi István (2018): Geopolitika. Pallas Athene Kiadó, Budapest.
28. Bernek (2018)
29. O’Rourke, Kevin (2007): Power and Plenty: Trade, War, and the World

- Economy in the Second Millennium. The Princeton Economic History of the Western World.
30. Stratfor (2019): 2019 Second-Quarter Forecast. Stratfor Global Intelligence.
  31. PIIIE: <https://www.piie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/unappreciated-hazards-us-china-phase-one-deal> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. április 16.)
  32. Részletesebben: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>
  33. Luttwak, Edward (1990): From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. The National Interest, V. 17, Summer.
  34. Boros, Szilárd és Kolozsi, Pál Péter (2019) Egy 21. századi geopolitikai összeütközés természetrajza Kína és az USA példáján keresztül : A technológia, az adat és a pénz jelentőségének felértékelődése a nagyhatalmi konfliktusokban. Polgári Szemle: 15 (4-6). pp. 258-280.
  35. Kim, Min-hyung. (2019). A real driver of US–China trade conflict: The Sino–US competition for global hegemony and its implications for the future. International Trade, Politics and Development. 3. 30-40. 10.1108/ITPD-02-2019-003

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Berneke Ágnes (2010): Geopolitika és/vagy geoökonómia – a 21. század világgazdasági és világpolitikai folyamatainak összefüggései. Geopolitika a XXI. században, 1. évf. 1. szám, pp. 29-62.
- Berneke Ágnes (2018): Geopolitika és/vagy geoökonómia – A 21. század világgazdasági és világpolitikai folyamatainak összefüggései. (Geopolitics and/or Geo-economics – The Correlations between Global Economic and Political Developments).
- Blackwill, Robert & Harris, Jennifer (2016): War by Other Means: Geoeconomics and St tecraft. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.
- Brzezinski, Zbigniew (2012): Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power. New York: Basic Books
- Boros, Szilárd és Kolozsi, Pál Péter (2019) Egy 21. századi geopolitikai összeütközés természetrajza Kína és az USA példáján keresztül : A technológia, az adat és a pénz jelentőségének felértékelődése a nagyhatalmi konfliktusokban. Polgári Szemle: 15 (4-6). pp. 258-280.
- Csizmádia Norbert (2016): Geopillanat – A 21. század megismerésének térképe. L'Harmattan.

- European Parliament (2018): Global Trends to 2035. Economy and Society.
- George Friedman (2018): The Geopolitical Logic of the US-China Trade War. <https://geopoliticalfutures.com/the-geopolitical-logic-of-the-us-china-trade-war/> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. április 10.)
- Geopolitical Futures (2019): Understanding Our Geopolitical Model. Special Report
- Glen Hubbard és Tim Kane (2016): Egyensúlyban. A nagyhatalmak gazdasága az ókori Rómától a modern Amerikáig. Antall József Tudásközpont.
- Graham Allison & Robert D. Blackwill & Ali Wyne (2013): Lee Kuan Yew: the grand master's insights on China, The United States and the world. Interview and selections by Graham Allison and Robert D. Blackwill. Belfer Center Studies in Interantional Security.
- Graham Allison (2017): Destined for War – Can America and China Escape Thucydide's Trap. Houghton Mifflin Harcourt.
- IMF (2014): Recent Developments, Prospects and Policy Priorities.
- Luttwak, Edward (1990): From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. The National Interest, V. 17, Summer.
- O'Rourke, Kevin (2007): Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium. The Princeton Economic History of the Western World.
- Kim, Min-hyung. (2019). A real driver of US–China trade conflict: The Sino–US competition for global hegemony and its implications for the future. International Trade, Politics and Development. 3. 30-40. 10.1108/ITPD-02-2019-003.
- Khanna, Parag (2016): Konnektográfia. A globális civilizáció jövőjének feltérképezése. HVG Könyvek, Budapest
- Michael D. Swaine, Mike M. Mochikuki, Michel L. Brown, Paul S. Giarra Douglas H. Paal, Rachel Esplin Odell, Raymond Lu, Oliver Palmer & Xu Ren (2013): China's Military & The U.S.-Japan Alliance in 2030. A Strategic Net Assessment. Executive Summary. Carnegie Endowment For International Peace.
- PIIE: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economic-issues-watch/disentangling-huawei-us-has-proven-harder-anticipated> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)
- PIIE: <https://www.piie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/unappreciated-hazards-us-china-phase-one-deal> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. 04. 16.)
- SIPRI (2019): World military expenditure grows to \$1.8 trillion in 2018 <https://www.sipri.org/media/press-release/2019/world-military-expenditure-grows-18-trillion-2018> (Utolsó letöltés dátuma: 2020. április 16.)
- Stratfor (2019): 2019 Second-Quarter Forecast. Stratfor Global Intelligence. <https://worldview.stratfor.com/article/2019-annual-forecast-geopolitics-intelligence-global-risk> (Utolsó letöltés ideje: 2020. április 15.)

Szilágyi István (2018): Geopolitika. Pallas Athene Kiadó, Budapest.

Szörényi, András (2009): Smart power, avagy az év „felfedezése”. *Külügyi Szemle*, 2009/3. pp.147-158.

Wigell, Mikael & Scholvin, Sören & Aaltola, Mika (2019): *Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century. The Revival of Economic Statecraft*.